

Közös hazában

Figyelemreméltó tanulmánykötettel jelentkezett a pozsonyi *Pravda* könyvkiadó. Hosszú évek óta először jelent meg átfogó jellegű munka, amelynek témája a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség jelenlegi helyzete. A kötetet Csanda Sándor szerkesztette.

A csehszlovákiai nemzetiségi kérdés megoldásában elért eredményeket, a meglévő hiányosságokat, a nemzetiségek jogi-politikai képviselőit a kérdéseit elemzi Juraj Zvara. Ismerteti a lenini nemzetiségi alapelveket, amelyek szerint helytelen a „nemzeti kisebbségeket érintő kérdéseket csupán a kultúra és a nyelv területére” szűkíteni. E kérdés megoldásának jelentős összetevője a politikai és a gazdasági-szociális tényező. Fölvázolja a csehszlovákiai nemzetiségek területi elhelyezkedését, számukat, a népesedési arányok változásának tendenciáit, a korátlagot stb., és megkísérli definiálni a nemzetiségi kisebbségeket mint népcsoportokat:

„A csehszlovákiai nemzeti kisebbségeket — eltekintve most mindegyikük sajátos vonásaitól — úgy definiálhatjuk, mint az anyanemzettől külön, az övétől részben elütő, új szociális, politikai és kulturális struktúra keretén belül élő sajátos nemzetiségi csoportokat, melyek kevésbé egységesek és szilárdak, mint egy nemzet. A kisebbség tagjai nagymértékben ettől az új struktúrától függenek, de egyidejűleg megőrzik az anyanemzet nyelvét, kultúrájának és jellegének sok más vonását. Az etnikai hovatartozás sajátosan kisebbségi tudatának létén és az új hazához — melyhez sorsuk kapcsolja őket — (tehát a csehszlovák szocialista államhoz) való tartozás ma már erősen fejlett tudatán kívül fellelhető a kisebbségeknél az anyanemzethez való tartozás fejlett tudata is.”

Zvara részletesen értékeli a 60-as évek elejétől a nemzetiségi kérdés megoldásában beállt változásokat. A területi átszervezést (1960) és az iskolák összevonását a nemzetiségi kérdés megoldása szempontjából elhibázott lépésnek tartja, amely csak a jogos elégedetlenséget fokozta. A 68-as eseményeket értékelve kiemeli egyes szlovák lapok (*Kulturny zivot*) és szerzők (M. Gáfrik) káros tevékenységét. Felsorakoztatja és értékeli mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a csehszlovák párt- és állami szervek hoztak a nemzetiségek helyzetének javítása érdekében. A tanulmány befejező részében megjelöli azokat a feladatokat, amelyek még megoldatlanok, és jelzi a megoldás irányát.

Tekintettel a tanulmány értékeire, következetességére, objektivitására, nem hallgathatjuk el annak néhány hiányosságát sem. Bár Jurij Zvara hangsúlyozza a kölcsönös megismerés fontosságát, a hivatalos intézkedéseken túl a lakosság közeledését, ő is csak egy oldalról, a magyar, ill. más kisebbség oldaláról képzei el, mégpedig úgy, hogy a magyar fiatalság tökéletesen elsajátítja a szlovák nyelvet. S bár az „államnyelv” fogalmát elveti, föl sem merül tanulmányában a nyelvi elszigeteltség feloldásának az a változata, amely szerint a vegyes lakosságú területeken a szlovák lakosság is (akár intézményesen, iskolákban) elsajátíthatja az illető (magyar vagy ukrán) nemzeti kisebbség nyelvét. Ebből a szemléletről következik, hogy helyes megoldásként értékeli egyes tantárgyaknak (nemcsak a szlovák nyelvnek és irodalomnak!) a szlovák nyelvű oktatását a nemzetiségi iskolákban.

Jurij Zvara, a közismert szlovák nemzetiségi szakember tanulmánya további jelentős lépés a csehszlovákiai nemzetiségek helyzetének felmérésében, s bár minden egyes gondolatával nem érthetünk egyet, tanulmánya fontos vitaalapot nyújt a nemzetiségek helyzetének további javításához.

Balázs Béla tanulmánya (*Az Új Szó* szerepe a csehszlovákiai magyar újságírásban) már korántsem ilyen számottevő írás. Témája ugyan lehetővé tette volna, hogy az egyik legjelentősebb csehszlovákiai magyar orgánus, az egyetlen országos napi-

lap fejlődését és aktuális szerepét vizsgálva felvázolja és értékeli a csehszlovákiai magyar sajtó 25 évét, de Balázs Béla nem élt ezzel a lehetőséggel. Írása egy nem túl sikeresen megszerkesztett visszaemlékezés a kezdeti időszakra, az „első lépésekre”. Csak a tanulmány végén sikerül valamelyest fölvezetnie az Új Szó mai szerepét. Néhány frázissá szürkült kijelentésén kívül a tanulmányból teljesen hiányzik az Új Szó eddigi szerepének objektív értékelése.

Csanda Sándor írása (A szlovákiai magyar irodalom az ötvenes évektől napjainkig) vázlatos áttekintés kronologikus sorrendben, műfajok szerint csoportosítva. A szerző mélyebb elemzésekbe nem bocsátkozik, de az egyes írókról, költőkről, kritikusokról szóló részek aránya egyben értékelést is jelent. Van azonban az objektív, tömör írásnak két komoly hiányossága. A jelentősebb és kevésbé jelentős szlovákiai magyar prózáirók mindegyikéről ejt egy-két szót, de Dobos László, az egyik leg-sikerültebb, legjelentősebb szlovákiai magyar regény szerzője még a felsoroltak között sem szerepel. Hasonló hiányossága a kritikáról szóló résznek, hogy Fábry Zoltán, Sas Andor és Csanda Sándor mellett negyedikként nem említi Turczel Lajos — igen számottevő — munkásságát.

Dusek Imre a csehszlovákiai magyar könyvkiadás fejlődését tekinti át tanulmányában. Külön kiemeli a Madách Könyvkiadó és a magyarországi szerkesztőségek kapcsolatának jelentőségét.

Mózsi Ferenc a csehszlovákiai magyar oktatásügy legjelentősebb szakembere. A csehszlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolák néhány sajátosságáról című írása alapos elméleti felkészültségről és jelentős gyakorlati tapasztalatokról tanúskodik. A szerző a viszonylag terjedelmes tanulmány első részében a nemzetiségi iskolaügy általános elvi és pedagógiai kérdéseivel foglalkozik. Azt vizsgálja, melyek a nemzetiségi és a nemzeti iskolák közös vonásai, és melyek azok a specifikus jegyek, amelyekben a nemzetiségi iskolák különböznek a nemzeti iskoláktól. A tanulmány második része a csehszlovákiai (főképpen magyar) nemzetiségi iskolaügy történeti változását vizsgálja, majd elemzi a jelenlegi helyzetet. A tanítási nyelv megválasztásának társadalmi és pszichés motívumaitól a magyar tannyelvű iskolák tanulói létszámáig, az előmeneteltől a tanítói és tanári ellátottságig a szerző a problémák egész sorát elemzi differenciáltan, szakértelemmel. A tartalmas, koncepciózus, komoly felkészültséget bizonyító írás átfogó képet ad a csehszlovákiai magyar oktatásügyről.

Nagyon kevés írás foglalkozott eddig külön Dél-Szlovákia gazdasági helyzetével. A közgazdasági jellegű tanulmányokban többnyire csak utalások szerepeltek arra vonatkozólag, hogy Dél-Szlovákiában lassabban haladt az iparosítás, alacsonyabbak a jövedelmek stb. Mihály Géza tanulmánya (Dél-Szlovákia gazdasági fejlődése) annak a 11 dél-szlovákiai járásnak a gazdasági fejlődését és jelenlegi helyzetét vizsgálja, ahol a szlovákiai magyarság túlnyomó többsége él. Mihály Géza munkája objektivitása, információs gazdagsága és problémaérzékenysége folytán Jurij Zvara és Mózsi Ferenc írása mellett a kötet legértékesebb tanulmánya.

A Közös hazában jelentős mérföldkő a csehszlovákiai magyar nemzetiség helyzetének a vizsgálatában. Az elmúlt 25 év eredményeit és hibáit elemezve keresztmetszetét adja a csehszlovákiai magyarság mai helyzetének, ugyanakkor érzékelteti mindazokat a problémákat, amelyek még megoldásra várnak. (Pravda, Pozsony, 1973).

BÁBA IVÁN